

Дзюба Наталія Валеріївна (Запоріжжя) – аспірантка кафедри соціології та соціальної роботи Класичного приватного університету

ЗНАЧЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ПОЛІТИЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ В ПОЛІТИЧНІЙ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Політична соціалізація як процес включення особистості в політичне життя суспільства, який передбачає засвоєння цінностей, норм, принципів, що актуальні для політичної системи суспільства, до якого належить особистість. В процесі політичної соціалізації людина також знайомиться з основними елементами соціально-політичної структури, політичними інститутами, елементами соціально-політичної ідеології суспільства, в якому він народився і живе, формує власну політичну позицію і само ідентифікацію; засвоює зразки і еталони політичної поведінки, тестуючи їх в процесі життєдіяльності та корегуючи їх в процесі особистої політичної практики.

Такі зразки та еталони поведінки, цінності та норми, що характерні для певного суспільства, в тій чи іншій мірі проявляються в функціонуючих у суспільстві політичних стереотипах, які є різновидом стереотипів соціальних. Загалом соціальні стереотипи обґрунтовують поведінку людей у будь-якому суспільстві. Уолтер Ліпман зазначав, що за допомогою стереотипів “Нам розповідають про світ до того, як ми його бачимо, ми здобуємо уявлення про більшість речей до того, як безпосередньо знайомимося із ними” [1, с. 108]. Політичні стереотипи описують різні елементи (складові) політичної системи (партії, держава, політичні норми, інститути (такі, як виборче право або монархія), символи (прапор, герб, гімн), цінності політичної культури, тощо), пропонують форми відношення до суб’єктів політичної сфери, явищ та подій у політичному просторі, задають реакції-оцінки різним елементам політичної системи.

Слід прийняти до уваги, що хоча процес політичної соціалізації протікає безперервно протягом усього життя, – дослідники виділяють декілька етапів (два або три), і базові уявлення щодо політичного засвоюються саме на першому етапі – у дитинстві та підлітковому віці. Основні суб’єкти впливу – сім’я, найближче оточення, школа, однолітки, засоби масової інформації. Специфіка цього етапу полягає в тому, що в цьому віці (без активної зовнішньої орієнтації суб’єктів соціалізації) особистість не має безпосередніх інтересів у політичній сфері, і, природно, не цікавиться, не оцінює безпосередньо, а сприймає на емоційному рівні опосередковану інформацію про політичну сферу суспільного життя від суб’єктів соціалізації. Уявлення про політичне дитини чи підлітка вибудовується на основі того, що він чує від батьків, вихователів, сусідів, друзів і через засоби масової інформації. І в першу чергу формується уявлення про владу. В той же час вже в ранньому дитячому віці (приблизно близько з 5-6-ти років) дитина в найпростіших формах апробує себе в політичній творчості, тобто імітації політичної діяльності: переповідає політичні анекдоти; грає, виконуючи ролі політичних лідерів; вчиться панувати і підкорятися владі, бере участь у святкуванні соціально-політичних подій, які є значущими в даному суспільстві. Причому слід відмітити, що чоловіки і жінки по-різному беруть участь у політичній діяльності, по-різному оцінюють свої можливості у політичній сфері та свої можливості впливу на політику, мають різні уявлення щодо політичних суб’єктів, тощо. І що особливо важливо, чоловіки та жінки по-різному представляють доречну, схвалювану у суспільстві політичну поведінку осіб своєї статі політичні преференції, доречні, схвалювані в суспільстві зразки оцінок політичних суб’єктів та подій. До того ж політична соціалізація орієнтує

чоловіків і жінок на різні ролі, різне ставлення до політики і суспільної діяльності взагалі.

Що ж тоді викликає (може викликати) у чоловіків та жінок різне ставлення до різних проявів політичного? З нашої точки зору, основний чинник, чи механізм, що обумовлює гендерну специфіку уявлень про політичну сферу, політичної поведінки, це наявність та функціонування своєрідних стереотипів. Які, по-перше, мають характер політичних, по-друге, гендерних. Інакше кажучи, для того, щоб визначити специфіку політичної поведінки, наприклад, жінок, треба визначити, які гендерні стереотипи відносно їх прийнятної політичної поведінки панують у їх середовищі та обумовлюють те, яким чином вони діють.

Згадувані вище політичні стереотипи, перефразовуючи Уолтера Липмана, можна визначити як прийняті в історичній спільності зразки сприйняття, оцінки, інтерпретації інформації щодо політичного, включають такий різновид, як гендерні політичні стереотипи. Гендерні політичні стереотипи, тобто сталі, узагальнюючі, укорінені у масовій свідомості уявлення жінок та чоловіків, що склалися відносно їх політичної поведінки в процесі життєдіяльності, включаючи інтерес до політики, участь у політичних акціях, участь у виборах, членство в партіях, тощо.

Поведінка чоловіка чи жінки базується на гендерній ідентичності, яка формується як усвідомлення гендера (гендерної приналежності). Визначення себе як чоловіка чи жінки визначає актуальні цілі та цінності, а також методи їх досягнення, легітимні у даному суспільстві, в тому числі й у політичній сфері. Гендер, як соціальна стать, служить одним із базових вимірів соціальної структури суспільства, поряд з класовими, віковими й національними характеристиками особистості. Гендерний підхід виходить з того, що моделі поведінки чоловіків і жінок, їх статус й менталітет задаються не природою, а конструюються й конституюються суспільством.

До речі, однією із сфер дослідження проблематики функціонування гендерних стереотипів в політичному просторі є аналіз того, що чоловіки і жінки по-різному сприймають політиків та іноді мають різні політичні уподобання: чоловіки, як правило, вважають, що вони більше обізнані у проблемах податків, бізнес-політики і т. ін., в той час як жінки більше стурбовані питаннями, що пов'язані із соціальним забезпеченням. Таким чином, представляється очевидним, що гендерні стереотипи в політичному просторі зокрема впливають на оцінку політиків щодо компетентності в різних питаннях, чоловік-політик сприймається більш обізнаним, переконливим та таким, що заслуговує на довіру, ніж жінка-політик. Ці відмінності в показниках пов'язані із таким поширеним гендерним політичним стереотипом, як уявлення про те, що політика – чоловіча справа, чоловіки – кращі політики, ніж жінки.

Як наслідок прояву впливу цього гендерного політичного стереотипу – відмічений багатьма дослідниками – функціонування в суспільстві стереотипних уявлень, що є різними проявами основного гендерного електорального стереотипу щодо уявлення про основну сферу реалізації чоловіків у політиці, а жінок – у приватній сфері: «чоловіки – кращі політики», «жінки більш емоційні та не можуть приймати виважених рішень». Проблематика гендерних політичних стереотипів не обмежується тільки функціонуванням та впливом цього основного стереотипу. Можна виділити два типи гендерних політичних стереотипів:

- гендерні політичні стереотипи, що описують поведінку жінок чи чоловіків в електоральному просторі;
- гендерні політичні стереотипи, що описують уявлення про політичний простір та гендерно пофарбовані.

Прикладами стереотипів другого типу можуть слугувати такі стереотипні уявлення: щодо політичної ефективності – жінки оцінюють її значно нижче за

чоловіків; щодо сфер професійної реалізації й можливого рекрутування в політику – соціальна сфера для жінок (медицина, освіта, тощо), для чоловіків – економіка, безпека, тощо.

На жаль, за даними досліджень, в Україні домінують патріархальні гендерні стереотипи [2], та виділяють політичну сферу як чоловічу, де жінка почувається невпевнено, і тим самим обмежують доступ жінок в сферу політики. Внаслідок того, що політична сфера вважається невідповідною сферою для застосування життєвих сил жінки, то в процесі соціалізації заохочується незалежне, впевнену поведінку хлопчиків, що орієнтована на досягнення цілей, і залежна поведінка дівчаток, що орієнтована на турботу про оточуючих. Саме в політичній сфері найяскравіше виявляється гендерна асиметрія: гендер, що твориться та відтворюється як соціальний конструкт, у першу чергу легітимізує відношення влади та панування чоловічого світу, за умови якого жінка відчуває невпевненість та свою незначущість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Липпман Уолтер. Общественное мнение / Уолтер Липпман; пер. с англ. – М. : Институт Фонда «общественное мнение», 2004. – С. 384.
2. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві / авт. кол.: Ю. І. Саенко, Л. Аджадін, М. Васильчук та інші. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2007. – 144 с.